

F R E D N I N G S V Æ R D I E R

MELSTEDGÅRD

BORNHOLMS REGIONSKOMMUNE

Besigtigelsesdato: 21.05.2014
 Besigtiget af: Maria Wedel Søe
 Journalnummer: 2013-7.82.07/400-0001

Kommune: Bornholms Regionskommune
 Adresse: Melstedvej 25, 3760 Gudhjem.
 Betegnelse: Melstedgård
 Fredningsår: 1950
 Omfang: *Det firelængede gårdanlæg med tværlænge (stuehuset 1796 og 1865, de øvrige længer 1859-73 og senere).*

— BYGNINGSBESKRIVELSE

Melstedgård ligger lige syd for Gudhjem på Bornholm. Melstedgård er en firelænget bondegård. Længerne er fritliggende omkring en brolagt gårdsplads med brønd og mødding. Stuehuset udgør den nordlige længe, mens de øvrige tre længer og en gårdlænge, der er bygget på sydfløjens gårdside, fungerer som udhuslænger. Melstedgård er i dag indrettet til landbrugsmuseum. Nord for stuehuset ligger en ældre frugt- og nyttehave.

Alle længer er i et stokværk, og opført i sorttjæret bindingsværk med okkergule, kalkede tavler. Bindingsværket er relativt enkelt med stolper, løsholter, dokker og gennemstukne bjælkeender. Længerne hviler på kampestensokler, der på stuehuset er hvidkalket. Alle overgavle fremstår med lodretstillede, sorttjærede brædder og afsluttes med vindskeder og husbrand. Længerne har endvidere alle stråtækkede heltage med mønning. I stuehuset ses tre hvide skorstenspiber i rygningen, mens der i udlængernes tagflader findes enkelte høgab, der lukkes af sorte revleluger. Adgangen til gårdrummet sker dels gennem et bredt portrum i den vestlige længe, og dels gennem revledøre, der er sat i høje, sortmalede plankeværker, som i alle fire hjørner forbinder længerne.

I stuehusets gårdside ses to døre, en ældre fyldingsdør med granittrappe foran og en todelt revledør med en stensat trappe foran. I gårdsiden er tillige en nedgang til en høj kælder, der findes bag den høje sokkel i stuehusets østlige del. I havesiden er to indgange; en ældre havedør med ruder i den øverste del og lille træterrasse og trappe foran, og én ældre, todelt revledør. Alle døre er malet mørkegrønne og har bevaret ældre beslåninger, greb og klinkefald. Stuehuset har torammede vinduer med blyindfattede, småtopsprossede ruder og hjørnebånd. Vinduerne er alle malet lysegrå og er delvist ældre med bevarede lodposter, stormkroge og anverfere. Ud for de vestligste fag på havesiden findes en kort grundmuret tilbygning med paptag.

Udlængerne har ældre, sorttjærede revledøre, -porte og -luger med ældre beslåning og låsetøj. Endvidere er her staldvinduer udført i støbejern.

I det indre af stuehuset kan en traditionel planløsning stadig aflæses med en næsten gennemgående tværskillevæg, kun brudt af en gennemlyst havestue midt for og en gennemlyst sal ved østgavlen. Stuehuset er tillige opdelt således, at de finere stuer, forstuen og kamre ligger mod øst, mens de mere funktionsbetingede rum som køkken, bryggers, spisekammer, pigekamre og folkestue ligger mod vest. I den korte tilbygning på havesiden er indrettet mælkekælder. I den vestlige del er tillige en forstue, hvor der er en enkel loftstrappe, som fører op til det uudnyttede loft. Hele stuehuset fremstår med en traditionel materialeholdning, herunder bræddegulve, teglstensgulve, loftsbrædder og synlige loftbjælker. Der er tillige bevaret mange ældre bygningsdele og -detaljer fra 1700- og 1800-tallet. I kamre og stuer omfatter dette blandt andet, tapeter, fodpaneler, brystningslister, fyldingsdøre med profilerede gerichter og indbyggede skabe. På træværket ses flere steder farveskalaer fra farvearkæologiske undersøgelser. Hertil kommer en stor bageovn og to gruekedler i bryggerset, spor efter et tidligere ildsted samt et støbejernskomfur i køkkenet, og til disse rum er enkle revledøre med klinkefald. I den høje kælder under salen er et intakt pigstensgulv. Loftet fremstår uudnyttet og her ses undersiden af stråtaget og den ældre tagkonstruktion.

I det indre har udlængerne i store dele tillige bevaret er den oprindelige planløsning med stalde, karlekamre, huggehus, das, vognporte, tærskelo og øvrige rum, der er betinget af landbrugsfunktioner. Materialeholdningen er enkel, traditionel og ældre, herunder lerstampede gulve, pig- og teglstens gulve, brædder eller bindingsværksskillevægge, bræddeløfter med synlige bjælker samt ældre staldinventar. Flere steder er der åbent til kip, og her er undersiden af stråtaget og den oprindelige tagkonstruktion synlig. I gårdlængen er en nyere indretning med butik og cafe, gulvet er her støbt og mellem de synlige loftbjælker er lagt træbeton.

— BYGNINGSHISTORIE

Melstedgård kan føres tilbage til begyndelsen af 1600-tallet. I kilderne om gården kan man læse, at gården var et "øde stæl", det betyder at der ingen bygninger var. Jorden blev derfor dyrket af en bonde, der boede nær ved Melsted. Først i slutningen af 1600-tallet blev der bygget en gård - Melstedgård. Det tidligere stuehus blev revet ned omkring år 1796, hvorefter ejeren Svend Thorsen og hans kone Kristine Svendsdatter opførte et nyt og mere moderne stuehus. Det

antages at stuehuset oprindeligt har stået hvidkalkket med bruntjæret tømmer.

I 1860'erne gennemgik stuehuset en modernisering.

Udlængerne er opført senere end stuehuset. Østre Længe var den første i 1859, herefter Søndre Længe i 1860 og Vestre Længe i 1862. Gårdlængen blev først opført i 1872, som en tværlænge i stedet for en tidligere ældre, fritliggende gårdkone. Sandsynligvis har hele gården fået sin nuværende farveholdning ved opførelsen af udlængerne. Høgaben på udlængerne er tilføjet sidst i 1800-tallet.

I 1982 blev gården overtaget af Bornholms Amt, senere overtaget af Bornholms Regionskommune, og der blev indrettet museum.

— KILDER

<http://bornholmsmuseum.dk/besog/melstedgaard.aspx>

Landbrugsmuseet Melstedgård, Udgivet af Bornholms Museum, 1988.

— MILJØMÆSSIG VÆRDI

Melstedgårds miljømæssige værdi knytter sig til beliggenheden lidt uden for Gudhjem, hvor markerne støder helt op til bygningens længer, og hermed understøtter fortællingen om gårdens tidligere afhængighed af den tilhørende jord. Hertil kommer den ældre have mod nord, den intakte pigstensbelagte gårdsplads med både brønd og mødding, der tilsammen danner rammen om en traditionel bondegård og skaber en fornemmelse af et helstøbt anlæg med høj autenticitet.

— KULTURHISTORISK VÆRDI

Melstedgårds kulturhistoriske værdi knytter sig dels til opførelsen i enkelt bindingsværk med gennemstukne bjælkeender og stråtag med mønning, og dels til de mange bevarede detaljer i bygningerne, der viderebringer fortællingen om livet på en gård i 1700- og 1800-tallet.

Bygningernes bindingsværkskonstruktion er i store træk opført efter samme konstruktion, som kendetegner konstruktioner i det øvrige tømmerfattige østlige Danmark. På Bornholm er det dog et særligt træk, at der ikke er skræstivere og almindelig fodrem i konstruktionen. Stuehuset har dog over kælderens fodrem, men de øvrige fag i stuehusets har syldstykker, der er tømmerstykker mellem stolperne og ikke under som en almindelig fodrem. Der er

ikke mange bygninger bevaret med denne konstruktion, selvom det menes at have været almindeligt på Bornholm i 1700-tallet. Fra omkring år 1800 blev bindingsværket opført uden hverken fodrem eller syldstykker, hvilket ses af de senere opførte udlænger. Ligeledes er de høje sokler et egnskarakteristisk træk. Den Bornholmske klippegrund gjorde at man tidligere byggede længer med mange niveauspring, men fra midten af 1700-tallet blev det almindeligt at opføre de høje sokler for at nivellere bygningernes gulve, og samtidig kunne man opnå en høj kælder. Endelig er gavlens opbygning med brædder siddende i en not i egegavlspærets underside typisk for Bornholm, ligesom vindskederne med huller til tagets hasselkæppe, der blev lagt oven på hvert lag af strå, kaldet ”kæppetækning”. Hertil kommer de pyntelige husbrande, der ses øverst på alle gavle.

Den kulturhistoriske værdi knytter sig tillige til hierarkiet imellem længerne, der nemt aflæses med stuelængens mere taktfaste og større vinduesåbninger, hoveddøren med diamantfyldinger samt skorstenspiberne, der indikerer køkkenets og bryggersets placering. Udlængerne har derimod færre vinduesåbninger, der primært består af små støbejernsstadvinduer samt pragmatisk placerede porte, staldøre og høgab med luger, der vidner om at loftet blev brugt til opbevaring.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til den traditionelle planløsning i stuehuset, med tværskillevæg og den fastholdte opdelingen mellem de repræsentative rum mod øst og de funktionsbetingede rum mod vest. Hertil kommer at netop de funktionsbetingede rum som køkken og bryggers ligger langs nordsiden og har bevaret ildsted, støbejernskomfur, bageovn og gruekedler, samt er i direkte forbindelse med rum som fadebur og mælkekælder. Stuehusets opdeling, rummenes funktion og livet i bygningen afspejles tillige i den traditionelle materialeholdning, hvor de bearbejdede overflader og detaljerige bygningsdele hovedsagligt findes i den vestlige del, mens overfladerne i den østlige del er robuste og enkle. Udformningen af netop disse bygningsdele og -detaljer, er ved deres stiludtryk med til at formidle forskellige ombygninger i gårdens historie.

I det indre knytter den kulturhistoriske værdi sig til udlængernes bevarede materialeholdning med enkle og slidstærke overflader, uden dekoration og en enkel konstruktion. Tilsammen danner dette et tydeligt billede af at længer fra starten blev opført til gårdens landbrug. Eksempler på dette er det ældre staldinventar samt konstruktionen omkring tærskeloerne, hvor skråstivere i skillevæggene og højtsiddende skulke, afstivede bygningen så der ikke var behov for de lavt siddende bjælker, der blev hermed skabt plads at man kan svinge plejlen.

— ARKITEKTONISK VÆRDI

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det ydre til det sluttede og klart definerede bygningsanlæg, hvor bygningernes visuelt bindes sammen af den ens materiale- og farveholdning, samt fysisk af de høje stakitter. Længernes og bindingsværkets proportionering er sammen med de høje sokler og de store, ubrudte tagflader med til at skabe en enkel horisontal retning i hele anlægget. Hertil kommer det imponerende, taktfaste bindingsværk, som tildeler længerne en særlig elegance, hvilket i stuehuset forfines af de mange ens vinduer med smalle blysprosser. Endelig har det gennemførte og velbevarede materialevalg i alle længer stor arkitektoniske værdi, da dette giver en særlig stoflighed til gården.

Den arkitektoniske værdi knytter sig i det indre til stuehusets næsten intakte 1800-tals interiør, hvor stuerne mange detaljer i træ, herunder fodpaneler, brystningslister, fyldingsdøre og profilerede gerichter og vindueskarme, der på enkel vis indrammer de mange farvestrålende tapeteserede vægge, og giver rummene en varm og elegant atmosfære.

— BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til alle gårdens længer opført i bindingsværk omkring den brolagte gårdsplads. Hertil kommer de mange oprindelige og ældre bygningsdele, herunder bindingsværkets detaljer som gennemstukne bjælkeender, kampestenssoklerne og gennemgående portrum. Hertil kommer de ubrudte, stråttækkede heltage med bræddegavle, husbrande, vindskeder og skorstenspiber i stuehusets rygning. Endvidere gælder det de mange bevarede bygningsdetaljer, så som fyldings- og revledøre, udvendige trapper, revleporte og luger, vinduer med alle detaljer samt høgab i udlængernes tagflader. Endeligt gælder det den traditionelle materiale- og farveholdning.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det indre til de bevarede dele af de oprindelige og ældre planløsninger i alle længer samt alle bevarede bygningsdele.

I stuehuset gælder dette opdelingen mellem de repræsentative værelser og stuer mod øst og de funktionsbetingede rum, pigekamre og folkestue mod vest. Hertil kommer de oprindelige og ældre materialer, bygningsdele og -detaljer, herunder bræddegulve, bræddeloft, synlige bjælker og tapeter samt paneler, indbyggede

skabe, gruekedler, ovn, komfur og døre med alle detaljer. Endvidere gælder det den høje kælder med pigstensgulv.

I udlængerne gælder det de store åbne rum til kip kombineret med de mindre rum med bræddeloft, de ældre gulve, der er lerstampede, eller belagt med enten tegl- eller pigsten, bindingsværks- og bræddevægge samt de bevarede dele af staldinventar og revledøre. Endeligt gælder det for alle længer at de bærende fredningsværdier knytter sig til konstruktionen og den traditionelle materialeholdning.

— ANBEFALINGER

Ingen angivet.